
[2014-8-RE](#)

CAUSA 2014-8-RE

(Valerio Sales c/ Principat d'Andorra)

Sentència del Tribunal Constitucional del 13-6-2014 relativa al recurs d'empara 2014-8-RE

Número de registre 102-2014. Recurs d'empara

Sentència del 13 de juny del 2014

BOPA núm. 37, del 25 de juny del 2014

En nom del Poble Andorrà;

El Tribunal Constitucional;

Atès l'escrit presentat i registrat al Tribunal Constitucional, el 28 de febrer del 2014, per la representació processal de la Sra. Sandra Maria Valerio Sales, mitjançant el qual interposa un recurs d'empara contra l'aute del 12 de febrer del 2014, dictat pel Tribunal de Corts i contra totes les resolucions recaigudes en les diligències prèvies DP-2788-4/12, per una presumpta vulneració del dret fonamental a obtenir una decisió fonamentada en Dret, reconegut a l'article 10 de la Constitució i atès que demana al Tribunal Constitucional que acordi l'admissió a tràmit d'aquest recurs d'empara i que, en el seu dia, atorgui l'empara demanada, declari la lesió del dret esmentat i anul·li les resolucions objecte de recurs, retrotraient els autes esmentats, perquè es dicti una resolució de conformitat amb els drets protegits per l'article 10 de la Constitució, acordant la prossecució de la instrucció;

Vista la Constitució, especialment els articles 10, 41, 88 i 98 c);

Vista la Llei qualificada del Tribunal Constitucional, especialment el títol IV, capítol sisè;

Vist l'informe del Ministeri Fiscal del 27 de març del 2014;

Vist l'aute del Tribunal Constitucional del 7 d'abril del 2014, que va admetre a tràmit, sense efectes suspensius, el recurs d'empara 2014-8-RE;

Vist l'escrit d'al·legacions presentat, el 23 d'abril del 2014, per la representació processal de la Sra. Sandra Maria Valerio Sales;

Vist l'escrit d'al·legacions presentat, el 25 d'abril del 2014, per la representació processal del Sr. Alexis Estopiñan Pascual;

Vistes les conclusions formulades, dintre de termini, per les parts i pel Ministeri Fiscal;

Escoltat l'informe del magistrat ponent, Sr. Juan Antonio Ortega Díaz-Ambrona;

Antecedents

Primer

El 12 d'abril del 2013, la Sra. Sandra Maria Valerio Sales va interposar una querella contra el Sr. Alexis Estopiñan Pascual per uns delictes d'agressió sexual constitutiva de violació, de coaccions, d'injúria greu, d'amenaques i per una contravenció penal continuada de vexacions.

Aquesta querella havia estat precedida d'una denúncia policial presentada pel Sr. Alexis Estopiñan Pascual, director del Departament d'Estadística del Govern d'Andorra, en què posava de manifest que havia rebut missatges en el seu telèfon mòbil mitjançant els quals la denunciada li demanava diners en termes apressants, perquè la seva parella l'havia abandonat sense deixar-li res. En concret, sol·licitava, sota amenaça de mort, que li reemborsés les despeses mèdiques que havia hagut d'abonar per tractar-se una infecció de fongs derivada, segons ella deia, de les relacions sexuals mantingudes amb el denunciant.

El denunciant reconeix haver mantingut relacions íntimes amb la denunciada, empleada en la pastisseria propietat dels seus pares. La denúncia, presentada el 23 d'agost del 2012, va ser immediatament seguida, l'endemà, per una altra denúncia presentada per la Sra. Sandra Maria Valerio Sales, de nacionalitat portuguesa, dependent de la pastisseria anteriorment citada, en què narra les circumstàncies en les quals es van produir, en diverses ocasions, les relacions íntimes esmentades, que segons la seva denúncia van ser forçades i amb el temor de ser acomiadada de la seva feina.

És en aquest context que el Sr. Gerard Alís, lletrat designat d'ofici de la recurrent actual en empara va presentar la querella esmentada en representació de la recurrent actual en empara.

Segon

El 17 d'abril del 2013, la batlle instructora va dictar un aute en què acordava arxivar aquesta querella per tal com va considerar que de les diligències practicades no es desprenien indicis suficients per determinar que els fets denunciats conformessin els tipus penals denunciats.

Tercer

La representació processal de la Sra. Sandra Maria Valerio Sales va interposar un recurs d'apel·lació contra l'aute d'arxiu esmentat i, el 27 de juny del 2013, el Tribunal de Corts va estimar aquest recurs i va decretar l'admissió a tràmit de la querella formulada i la continuació del procediment, ordenant la pràctica de diligències diverses.

Quart

El 9 de setembre del 2013, la batlle instructora va dictar un aute en què acordava novament arxivar aquesta querella per manca d'elements de prova de la producció dels fets denunciats, ja que, segons el seu parer, només hi havien versions contradictòries entre les parts.

Cinquè

La representació processal de la Sra. Sandra Maria Valerio Sales va interposar un recurs d'apel·lació contra aquest darrer aute i, el 5 de desembre del 2013, el Tribunal de Corts va desestimar aquest recurs, ja que va considerar que no s'havia acreditat l'element d'agressió sexual constitutiu de la violació, ni tampoc es desprenia, ni tan sols com a indicatiu, la manca de consentiment, constitutiu del delictes d'abús sexual, motiu pel qual l'elevació de les actuacions a sumari per tal d'imputar penalment el querellat no era procedent.

Sisè

La representació processal de la Sra. Sandra Maria Valerio Sales va formular, aleshores, un incident de nul·litat d'actuacions, ja que va considerar que s'havien vulnerat els seus drets a obtenir una decisió fonamentada en Dret i a un procés degut, pel fet que no s'havien practicat totes les diligències, ni s'havien tingut en compte totes les circumstàncies per valorar els indicis de criminalitat que haurien permès l'evolució de les actuacions a la categoria de sumari.

La recurrent considera que hi ha indicis suficients de criminalitat que mereixen ser objecte d'estudi en un sumari i ser jutjats per un tribunal. Manté que no s'han practicat totes les diligències, ni s'han tingut en compte totes les circumstàncies per valorar els indicis de criminalitat existents contra el querellat. Destaca que havia sofert abusos en la seva infantesa, motiu pel qual en les relacions objecte de denúncia es va quedar paralitzada; fa referència a l'informe mèdic sobre el seu estrés posttraumàtic; recorda que es troba sota tractament psicològic i psiquiàtric i que les seves terapeutes havien apreciat en ella un *"retard mental lleu"*. Per tot això considera que *"dita situació clínica hauria d'haver (estat) adverada en autes mitjançant l'oportú complement de pericial, el qual fou demanat per aquesta representació però denegat, essent clau al nostre parer en arres a evidenciar l'existència o no de consentiment."*

Setè

El 12 de febrer del 2014, el Tribunal de Corts va dictar un aute mitjançant el qual desestimava l'incident de nul·litat d'actuacions esmentat.

En aquest aute el Tribunal de Corts va recordar que la nul·litat d'actuacions no es correspon a un tercer grau de jurisdicció; que l'escrit de nul·litat d'actuacions ve a ser una reiteració del recurs d'apel·lació; que no es pot pretendre una reinterpretació dels arguments que ja han estat exposats. En definitiva, que no hi ha cap vulneració dels drets constitucionals al·legats.

Vuitè

El 28 de febrer del 2014, la representació processal de la Sra. Sandra Maria Valerio Sales va interposar un recurs d'empara contra l'auto del 12 de febrer del 2014, dictat pel Tribunal de Corts i contra totes les resolucions recaigudes en les diligències prèvies DP-2788-4/12, per una presumpta vulneració del dret fonamental a obtenir una decisió fonamentada en Dret, reconegut a l'article 10 de la Constitució.

En primer lloc, aquesta part destaca que va sol·licitar en especial, entre altres diligències, la pràctica d'un complement d'informe mèdic a efectes de poder acreditar la reacció de la recurrent davant els fets denunciats i que no es va acordar la seva pràctica. La pericial complementària sol·licitava que un metge psiquiatra emetés un dictamen sobre la recurrent i aclarís una sèrie de punts. Entre ells, els trets de la seva personalitat i del seu caràcter; el seu grau de maduresa i de manipulabilitat per terceres persones; l'existència o no d'anomalies mentals o psíquiques; l'existència de traumes passats i les conseqüències presents dels mateixos; la consistència i la credibilitat del seu relat i dels fets exposats; la possibilitat d'inventiva, de fabulació o de deformació de la realitat pel que fa als abusos denunciats; si els traumes viscuts en el passat per la recurrent poden haver afectat la seva reacció davant els abusos denunciats i com; si el seu estat psíquic pot haver estat aprofitat per forçar-la a mantenir relacions sexuals; i també si el seu estat psíquic i els traumes passats podrien explicar que no oferís resistència a les relacions sexuals a les quals es refereixen les actuacions, etc.

Aquesta part considera que sense la pràctica d'aquesta prova no es podia acordar l'arxiu de les actuacions. En canvi, la seva realització hagués permès acreditar la reacció de la recurrent davant els fets denunciats, ja que aquesta pateix una discapacitat mental, element prou important per posar de manifest que el querellat s'aprofità de la recurrent i n'abusà en els termes tipificats en el Codi penal. Segons el seu parer, la denegació de la pràctica d'aquestes diligències constitueix la vulneració del seu dret a un procés degut i "*a la tutela judicial efectiva.*"

En segon lloc, considera que en el marc d'aquestes actuacions existeixen indicis suficients de criminalitat que mereixen ser objecte d'estudi en un sumari i ser jutjats per part d'un tribunal. Seguidament, destaca aquests elements, els quals acrediten un estat psíquic i anímic de la recurrent molt fràgil que justifiquen la seva vulnerabilitat i justifiquen la seva actitud davant l'abús.

Per acabar, demana al Tribunal Constitucional que acordi l'admissió a tràmit d'aquest recurs d'empara i que, en el seu dia, atorgui l'empara demanada, declari la lesió del dret esmentat i anul·li les resolucions objecte de recurs, retrotraient els autos esmentats, perquè es dicti una resolució de conformitat amb els drets protegits per l'article 10 de la Constitució, acordant la prossecució de la instrucció.

Novè

El 27 de març del 2014, el Ministeri Fiscal va presentar un informe en què demana la inadmissió a tràmit d'aquesta causa per la manca de contingut constitucional de les pretensions que conté, d'acord amb l'article 37.2 de la Llei qualificada del Tribunal Constitucional.

Segons el parer del Ministeri Fiscal s'han practicat en aquesta causa les diligències necessàries per tal d'aclarir els fets i les seves circumstàncies. Si bé és cert que el primer arxiu era prematur, ja que no s'havia, per exemple, practicat l'acarament proposat entre les dues parts, una vegada practicades les diligències necessàries, els òrgans jurisdiccionals van considerar que no hi havia indicis de criminalitat suficients contra el querellat per elevar aquestes diligències prèvies a sumari.

Els tribunals han valorat els fets i les circumstàncies i han examinat tots els elements de càrrec, com de descàrrec i han conclòs que no hi ha prou elements de càrrec per procedir a la incoació d'un procediment contra el querellat.

Destaca que s'han practicat pericials en la instrucció d'aquesta causa sense que sigui necessari efectuar-ne més (dictamen medicoforens -foli 28- i informe pericial psiquiàtric emès pel Dr. Obiols -foli 92-).

En definitiva, el Ministeri Fiscal conclou que en el decurs de la instrucció practicada i en les resolucions objecte de recurs s'han respectat les garanties constitucionals i s'ha valorat la instrucció practicada en termes de legalitat ordinària pròpia dels tribunals ordinaris.

Desè

El 7 d'abril del 2014, el Tribunal Constitucional va acordar admetre a tràmit aquest recurs d'empara, sense efectes suspensius, i va trametre la causa a les parts per tal que presentessin les al·legacions que estimessin pertinents.

Onzè

El 23 d'abril del 2014, la representació processal de la Sra. Sandra Maria Valerio Sales va presentar un escrit d'al·legacions en què s'oposa a la conclusió del Ministeri Fiscal continguda en el seu informe i reitera els seus arguments i pretensions anteriors.

Dotzè

El 25 d'abril del 2014, la representació processal del Sr. Alexis Estopiñan Pascual va presentar un escrit d'al·legacions en què manifesta que allò que pretén la recurrent és que el Tribunal Constitucional actuï com una tercera instància entrant en aspectes del fons aliens a la seva competència. Considera que els drets de la recurrent han estat perfectament i totalment respectats. En aquest sentit, cita extractes del contingut de l'acarament que tingué lloc el 23 de juliol del 2013 i dels quals es pot concloure que el querellat no podia imaginar que la seva relació amb la recurrent no era volguda per aquesta. Afegeix que de les actuacions, i concretament de la seva exploració pel cap del Servei de Psiquiatria de l'Hospital, difícilment es pot concloure com a necessària la pràctica de la prova pericial sol·licitada.

Per acabar, demana al Tribunal que desestimi aquest recurs d'empara i que imposi les costes processals a la recurrent, inclosos els honoraris d'advocat d'aquesta part.

Tretzè

El 7 de maig del 2014 i el 19 de maig del mateix anys, les representacions processals de les parts i el 8 de maig del mateix any, el Ministeri Fiscal van presentar els seus escrits de conclusions en què reproduïxen les al·legacions i els arguments continguts en els seus escrits anteriors.

Fonaments jurídics

Primer

En essència aquest recurs d'empара planteja si les actuacions judicials d'instrucció subsegüents a la querella presentada han respectat o han vulnerat els drets constitucionals de la querellant a un procés degut i a obtenir una decisió fonamentada en Dret. La querella presentada era per uns delictes d'agressió sexual constitutiva de violació, de coaccions, d'injúria greu, d'amenaçes i per una contravenció penal continuada de vexacions.

La representació lletrada de la part recurrent en empara considera que s'haguessin respectat aquests drets si s'hagués acordat la incoació del sumari i el processament del querellat.

La defensa del querellat, per contra, rebutja aquesta petició i argumenta que s'està demanant a aquest Tribunal Constitucional que actuï com una tercera instància en el procés. Segons el parer d'aquesta defensa, els drets constitucionals de la querellant han estat respectats en les actuacions subsegüents.

Així mateix, el Ministeri Fiscal sosté que s'han practicat pericials en la instrucció d'aquesta causa sense que sigui necessari efectuar-ne més. I cita el dictamen medicoforense -foli 28- i l'informe pericial psiquiàtric emès pel Dr. Obiols -foli 92-.

Segon

Definit l'àmbit del litigi, cal començar per confirmar, una vegada més, que aquest Tribunal no exerceix jurisdicció penal ni pot constituir-se en una tercera instància o en un tribunal de cassació en matèria criminal. Aquesta no és la seva missió. Tampoc pot entrar a jutjar ara si les actuacions han de ser elevades, o no, a sumari ni si el querellat ha de ser processat o no, ni si ha de celebrar-se el judici oral i si l'imputat ha de ser condemnat o absolut. Tots aquests punts són competència de la jurisdicció penal i no poden ser examinats en un recurs d'empара, salvat que, una vegada duts a terme, s'identifiquin en ells vicis de rellevància constitucional, que acompleixin els requisits propis del cànon constitucional, que ha perfilat la jurisprudència d'aquest Tribunal.

Una qüestió diferent és aquella que fa referència a l'admissió de les proves proposades que tractin de recolzar de manera raonable una pretensió determinada, ja sigui d'incriminació, ja sigui de defensa de les parts. En aquest sentit, el Tribunal Constitucional pot i ha de vigilar si s'han denegat proves essencials que afectin al requisit constitucional d'un procés degut o si la seva inadmissió s'ha fonamentat de manera pertinent i clara.

Tercer

En el pla civil hem de recordar la sentència del 15 de març del 2013, del Tribunal Constitucional recaiguda en la causa 2012-19-RE. En aquesta sentència es raona que la denegació, no suficientment justificada, d'una prova essencial per a la pretensió d'una de les parts, pot suposar la infracció de l'article 10.1 de la Constitució en allò relatiu a la garantia del procés degut. Com deia

---

aquesta sentència “*Aquesta garantia comprèn el respecte, en el curs de les actuacions jurisdiccionals, d’uns requisits mínims constitucionals que permetin a les parts al·legar i provar allò que creguin convenient a l’essència de la seva pretensió i obtenir dels tribunals una decisió fonamentada en Dret sobre totes les qüestions litigioses bàsiques suscitades*”. I afegia: “*Es parla de mínims, perquè es pretén diferenciar la garantia constitucional del procés degut, stricto sensu, establert a l’article 10.1 de la Constitució, del compliment dels requisits de mera legalitat, el coneixement del qual està reservat als jutges i als tribunals ordinaris. És clar que en les actuacions judicials poden existir vicis o infraccions processals de legalitat ordinària alienes al cànon de constitucionalitat, per manca d’entitat o de rellevància suficients. Aquestes infraccions no entren dins l’àmbit de la competència d’aquest Tribunal Constitucional, que –segons la seva reiterada doctrina– no funciona com una tercera instància, ni com un tribunal de cassació*”. El problema constitucional sorgeix quan es rebutja una prova que podria ser decisiva per confirmar o descartar l’opinió del jutge o del tribunal competent. Aquesta sentència afegeix igualment que “*Aquesta denegació adquireix rellevància constitucional perquè no aconsegueix la finalitat bàsica en un procés degut, que no és altra que atènyer o apropar-se tant com sigui possible, amb la major seguretat, a la veritat material del fet sobre el qual es fixa la pretensió central que se suscita en un procés.*”

Cal resoldre aquest punt sobre la prova complementària proposada i no practicada a la llum d’aquesta doctrina.

Quart

En aquesta causa el Ministeri Fiscal ha considerat que una prova pericial complementària no és necessària, perquè en les actuacions ja hi consten un informe mèdic forense i un altre informe psiquiàtric en relació amb la recurrent.

L’informe mèdic forense està firmat pel Dr. Carles Herrero Vernet i està datat del 29 d’agost del 2012. S’hi ressenya que la recurrent va acudir al Servei d’Urgències de l’Hospital, on va ser visitada pel Dr. Haddad, el qual li va diagnosticar un trastorn de la personalitat Clúster B.

D’altra banda, l’informe pericial psiquiàtric elaborat pel Dr. Joan Obiols Llandrich està datat del 27 de desembre del 2012 i destaca una sèrie de fets al·legats d’abusos patits per la pacient en la seva infantesa i adolescència, els detalls dels quals s’ometen per respecte a la intimitat de la recurrent. Però sí que cal consignar que en el mes de novembre de 1995 va ser atesa per la psicòloga Sra. Carmen Ballesté; que l’any 2004 va ser ingressada en la Unitat de Psiquiatria de l’Hospital Nostra Senyora de Meritxell després de fets greus, que també s’ometen per la mateixa raó. Així mateix, l’informe detecta una patologia en l’esfera emocional de la recurrent i afegeix que presenta una situació coneguda com “*indefensió apresada*”.

Cinquè

Els dos informes que s’acaben d’esmentar van ser emesos l’any 2012. Posteriorment, (el 5 de juliol del 2013) la representació lletrada, designada d’ofici, va sol·licitar la pràctica d’un *informe complementari* al qual fa referència l’antecedent de fet vuitè d’aquesta sentència. No obstant això, no consta en les actuacions trameses al Tribunal Constitucional que s’hagi formalitzat una admissió o una denegació raonada expressa d’aquesta prova, ni tampoc que s’hagi practicat. Aquest conjunt de circumstàncies suposa una vulneració del dret constitucional al procés degut, consagrat a l’article 10.1 de la Constitució, tal com s’ha raonat més amunt, per no aconseguir els requisits mínims

---

constitucionalment protegits. Abans de res, és clar que la proposició de prova hagués hagut de ser objecte d'un pronunciament exprés i fonamentat en Dret per part de la jurisdicció penal competent, en fase d'instrucció, i això de manera més especial si no havia de ser practicada. L'omissió no va ser corregida ulteriorment amb una referència específica a la prova demanada pel Tribunal de Corts en via d'apel·lació, ni de nul·litat d'actuacions. D'altra banda, aquesta prova complementària podria aclarir no només la qüestió debatuda sobre la voluntarietat o no d'aquelles relacions íntimes que ningú nega, sinó també aportar claredat a diverses expressions tècniques i diagnòstics mèdics emprats en els informes esmentats i que no són òbvies per a les persones alienes a aquesta especialitat, com "*personalitat Clúster tipus B*", "*indefensió apresada*", "*trastorn per estrés posttraumàtic*", "*retard mental lleu*" i altres expressions relatives a la "*vulnerabilitat*" de la recurrent que poden dur a descartar o a confirmar indiciàriament o modular l'existència del consentiment, que s'ha donat per provat sense gran explicació per part de la jurisdicció penal. Aquesta ommissió, en conjunt, suposa una vulneració del dret a un procés degut, reconegut a tothom per la Constitució i al deure de fonamentar les decisions, cosa que ens du a estimar en aquest punt el recurs d'empara.

Sisè

Per contra, no correspon al Tribunal Constitucional, en aquesta sentència, decidir si les actuacions han d'elevat-se a sumari, amb processament del querellat i obertura d'un judici oral. Aquest enjudiciament no pot dur-se a terme en el moment de resoldre l'empara constitucional, sinó que és competència de la jurisdicció penal. Si bé és cert que inicialment hi va haver una certa lleugeresa en la decisió d'arxivar les actuacions d'instrucció, aquesta va ser corregida pel Tribunal de Corts. A més, és cert que en virtut d'aquest recurs d'empara, les actuacions d'instrucció hauran de continuar a partir de la data en què es va proposar la prova complementària, amb l'anul·lació d'allò que s'hagués actuat posteriorment. També és cert que les circumstàncies concurrents en aquest cas són complexes i, entre elles, hi ha una dificultat de valoració en relació amb la situació i amb la personalitat de la querellant, des de la seva condició de treballadora en la pastisseria familiar del querellat fins als seus trets psicològics i psiquiàtrics objecte dels diversos informes. Però aquesta dificultat no pot dur a aquest Tribunal a anar més enllà de la seva funció de garantia constitucional. Per aquest motiu, no pot decidir, com se li sol·licita sobre l'existència d'indicis suficients per a l'elevació de les diligències prèvies a sumari, ni pronunciar-se en relació amb els indicis de culpabilitat o d'innocència del querellat. Aquesta missió correspon a la jurisdicció penal ordinària en els seus diversos graus. Per tot això, la petició d'elevació a sumari ha de ser desestimada.

DECISIÓ:

En atenció a tot allò que s'ha exposat, el Tribunal Constitucional, per l'autoritat que li la Constitució del Principat d'Andorra,

HA DECIDIT:

Primer

Declarar que s'ha vulnerat el dret a un procés degut, reconegut a l'article 10.1 de la Constitució, a la Sra. Sandra Maria Valerio Sales, pel fet d'haver omès, sense la fonamentació en Dret deguda, la pràctica de la prova pericial complementària demanada, el 5 de juliol del 2013, per la seva representació processal.

Segon

Estimar en aquest punt l'empara sol·licitada i desestimar-la en la resta de punts.

Tercer

Anul·lar els autes del Tribunal de Corts del 12 de febrer del 2014 i del 5 de desembre del 2013, i, l'aute de la Batllia del 9 de setembre del 2013, així com totes les actuacions posteriors al 5 de juliol del 2013 recaigudes en les diligències prèvies DP-2788-4/12.

Quart

Retrotreure les actuacions al moment de la pràctica de les proves en aquestes diligències, que hauran de continuar la seva tramitació començant per aquella que va ser omesa de manera indeguda i que va ser proposada el 5 de juliol del 2013, seguida per totes aquelles que siguin proposades, admeses o jutjades convenients per la Batllia d'Instrucció per al millor aclariment i total coneixement dels fets.

Cinquè

Publicar aquesta sentència, d'acord amb allò que disposa l'article 5 de la Llei qualificada del Tribunal Constitucional, al Butlletí Oficial del Principat d'Andorra.

I així, per aquesta sentència nostra, que ha de ser notificada a la representació processal de la Sra. Sandra Maria Valerio Sales, a la representació processal del Sr. Alexis Estopiñan Pascual, al president de la Batllia, al president del Tribunal de Corts i al Ministeri Fiscal ho pronunciem, manem i signem a Andorra la Vella, el 13 de juny del 2014.

Juan A. Ortega Díaz-Ambrona   Laurence Burgorgue-Larsen
President   Vicepresidenta

Pierre Subra de Bieusses
Magistrat